

פ ר ק

חינוך מבוגרים, חברה, נוער ותרבות

1. חינוך מבוגרים

תחום חינוך מבוגרים עוסק בהקניית ידע והשכלה, הנחלת השפה העברית ותרבותה, העשרה והרחבת אופקים למבוגר בתפקידיו השונים במשפחה ובקהילה. המדיניות בתחום זה מכוונת למתן מענה לצרכים החברתיים והחינוכיים של אוכלוסיות שונות במדינת ישראל.

חינוך המבוגרים בארץ התפתח בעקבות תהליכים חברתיים בולטים שהתחוללו בשנות קיומה של המדינה ושכללו תמורות עמוקות בתחומי הכלכלה, המדע והטכנולוגיה, דמוקרטיזציה של הידע ועלייה בתוחלת החיים.

יעדי חינוך מבוגרים

א. לפתח תרבות של לימוד מתמיד לאורך החיים, להרחיב את השכלתו של האדם המבוגר ואופקיו ולתת לו הזדמנויות להעשרה בכל תחומי התעניינותו, בשעות הפנאי.

ב. לצמצם את פערי ההשכלה באוכלוסיית המבוגרים בישראל תוך שימת דגש על המגזר הדובר ערבית.

ג. לענות על הצרכים המיידיים והמתמשכים של כלל העולים במדינת ישראל בתחום הקניית השפה העברית ותרבותה. לקלוט את עולי אתיופיה בתחום הלשוני, התרבותי וההשכלתי בחברה הישראלית, תוך שילוב העולים כקולטים במסגרות השונות.

ד. להיטיב את איכות חיי הפרט, המשפחה והקהילה באמצעות הקניית ידע ופיתוח מיומנות בתחום תפקודי ההורות.

ה. לקדם הכשרה והשתלמויות מקצועיות בתחום חינוך מבוגרים ולפתח שיתוף פעולה בינלאומי עם גופים מקצועיים ברחבי העולם.

ו. לבנות מערכות משוב באמצעות מבחנים ושאלונים ותיעוד העשייה באגף.

משרד החינוך פועל בתחום זה בשיתוף פעולה הדוק עם משרדי ממשלה (משרד העבודה והרווחה ומשרד הקליטה), המוסדות להשכלה גבוהה, הרשויות המקומיות, ארגונים ציבוריים (הסוכנות היהודית, המתנ"סים, ארגוני נשים) ומגוון רחב של מוסדות חינוך מבוגרים, הפועלים בכל מגזרי האוכלוסייה.

למידה של תלמידים מבוגרים

מקור: משרד החינוך

מכילות קדם אקדמיות	אולפנים ראשונים*	השכלת יסוד	השכלה תיכונית	אוניברסיטאות עממיות	
7,700	98,100	6,300	5,800	20,200	תשנ"ב (1991/92)
8,600	52,300	9,500	10,500	31,300	תשנ"ה (1994/95)
10,900	50,700	8,000	9,400	48,300	תש"ס (1999/00)
14,300	20,700	10,500	9,800	54,300	תשס"ג (2002/03)
12,300	19,000	10,000	6,000	54,700	תשס"ה (2004/05)
11,600	19,500	9,000	8,000	55,500	תשס"ו (2005/06)

מפאת צמצום העלייה ירד מספר התלמידים באולפנים בשנת תשס"ו ל-19,000, לעומת כ-50,000 בתש"ס.

מספר התלמידים בתשס"ו שרכשו השכלת יסוד היה כ-9,000, ומספר התלמידים שרכשו השכלה תיכונית היה דומה (כ-8,000).

מספר תלמידים במכילות הקדם-אקדמיות התקרב ל-12,000 בשנת תשס"ו. חלק מהתלמידים לומדים במכילות שליד האוניברסיטאות וחלק לומדים במכילות שליד מכללות כלליות ומכללות לחינוך.

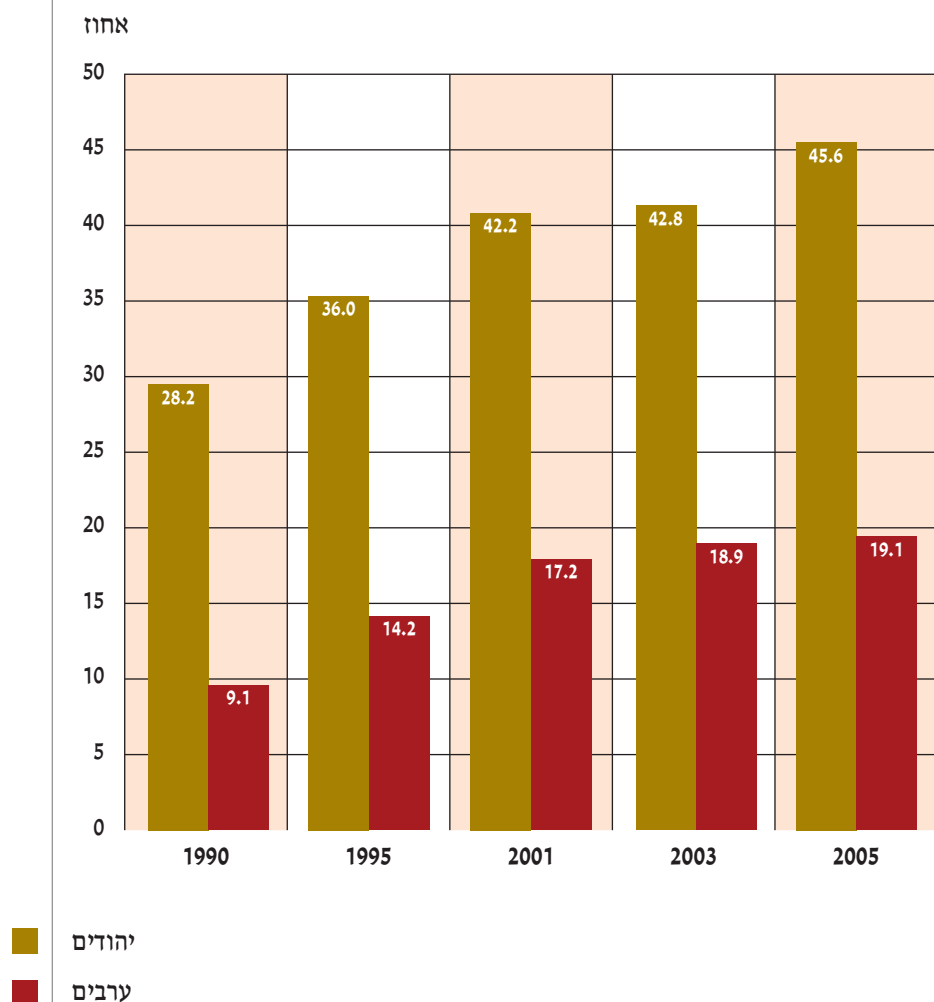
בנוסף לפעילויות שפורטו בלוח דלעיל, מתקיימים סוגים שונים של מסלולי לימוד למבוגרים במסגרת משרד החינוך: קורסים בנושאים שונים על לימודי המשפחה והדרכת הורים, שבהם השתתפו בתשס"ה כ-39,000 הורים.

בהתאם לצרכים חברתיים-חינוכיים, מופעלים פרויקטים יחודיים, כדוגמת השלמת השכלה למבטלים וקליטה לשונית-השכלתית לעולם מאתיופיה

* אולפן ראשוני - אולפן המיועד למתחילים או לבעלי ידיעות מועטות בלשון, ואשר מקנה ידיעות בסיסיות בלשון העברית (בוגרי האולפנים הראשוניים יכולים לשפר את ידיעתם בעברית במסגרת אולפני המשך).

השכלה באוכלוסיית המבוגרים (מגיל 15 ומעלה)

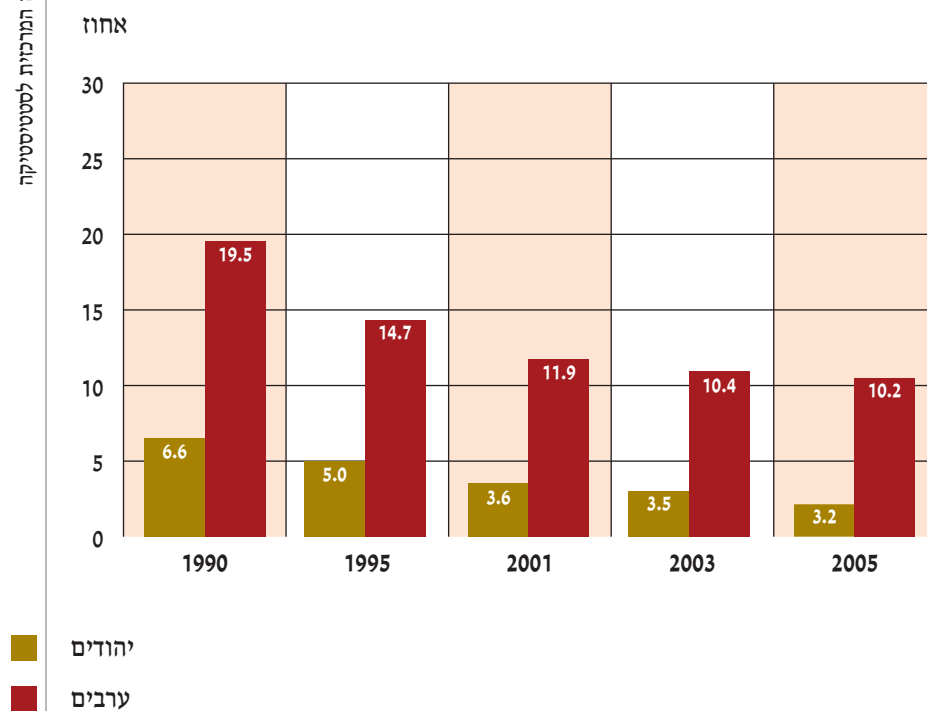
בעלי השכלה של 13 שנות לימוד ומעלה

אינדיקציה לתוצאות פעילותה של מערכת החינוך ניתן לראות גם בשיעור העולה של בעלי ההשכלה של 13 שנות לימוד ומעלה. מגמות אלה מתקיימות הן באוכלוסייה היהודית והן באוכלוסייה הערבית. בתחום ההשכלה הגבוהה גדל שיעור המשכילים בקרב האוכלוסייה היהודית בין השנים 1990 ל-2005 (מ-28.2% ל-45.6%); בקרב האוכלוסייה הערבית גדל שיעור בעלי ההשכלה הגבוהה ביותר מכפליים (מ-9.1% ל-19.7%).

חסרי השכלה (4-0 שנות לימוד)

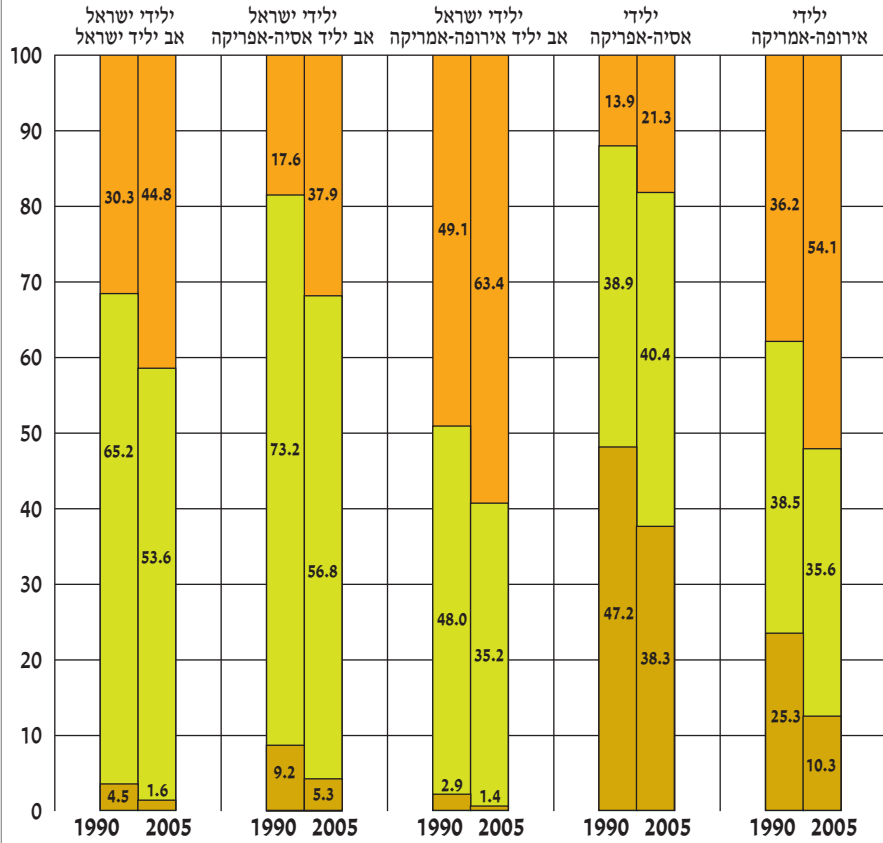
מקור: עיבוד מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

שיעור בעלי ההשכלה הנמוכה, 4-0 שנות לימוד, ב-2005 היה כמחצית לעומת 1990. בקרב האוכלוסייה הערבית ירד שיעורם מ-19.5% ב-1990 ל-10.2% בשנת 2005. באוכלוסייה היהודית ירד שיעורם מ-6.6% ל-3.2%.

התפלגות האוכלוסייה היהודית, בני 15+, לפי שנות לימוד ומוצא (באחוזים)

אחוז

- 13 שנות לימוד ומעלה
- 9-12 שנות לימוד
- עד 8 שנות לימוד

בד-בבד עם הגידול באחוז בעלי ההשכלה הגבוהה, הצטמצם בכל קבוצות האוכלוסייה אחוז מעוטי ההשכלה. עם זאת נשארו עדיין הבדלים משמעותיים בין קבוצות המוצא השונות.

2. חברה ונוער

משרד החינוך מקיים ומקדם מגוון רחב של תכניות חינוך בלתי פורמלי ושירותים לנוער, ופועל להכנת בני הנוער לחיי חברה ותרבות ולהכשרתם לחיי אזרח אחראי, פעיל ומעורב במדינה ובקהילה. בתחומים אלה פועל המשרד בשיתוף פעולה עם מרכז השלטון המקומי והרשויות המקומיות, עם בתי-הספר העל-יסודיים, עם תנועות הנוער ועם גופים וולנטריים לטיפול בנוער, מוסדות נוער, מוסדות מחקר וחינוך.

מאמץ מיוחד מרוכז בנוער בסיכון, נוער מנותק ובנוער עולה מנותק שאינו זוכה בחינוך מסודר במסגרות הפורמליות.

מרכזי ההדרכה

פעולות ההנחיה, ההדרכה, ההכשרה וההשתלמות מתבצעות בבית-הספר הארצי הכולל בתוכו מרכז הדרכה ארצי ומרכז הדרכה מחוזיים. בשנת תשס"ז התקיימו השתלמויות ל-29,000 משתלמים במעל ל-19,000 שעות השתלמות.

תנועות נוער

תכניות הפעולה לחניכי תנועות הנוער מבוצעות על-ידי 16 תנועות נוער, בפיקוח ובהנחיית מינהל חברה ונוער כדלהלן: הסתדרות הצופים העבריים, הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר, בני עקיבא, מחנות עולים, מכבי צעיר, עזרא, נציבות בית"ר, האיחוד החקלאי, הנוער הלאומי העובד והלומד, בנות בית-יעקב - בתי"ה, אריאל, תנועת הנוער הערבי ותנועות הצופים הערביים והדרוזים, היכלי עונג ותנועת הנוער הדרוזי.

משרד החינוך מתקצב גם את מועצת תנועות הנוער שמהווה ארגון גג של תנועות הנוער. כמו-כן ניתנים תמיכה ועידוד לארגוני נוער שונים ולפעולות בני-נוער למען עצמם.

"נוער במרחב הפתוח"

הפעלת תכניות לנוער בכל המסגרות לפיתוחה של תרבות נוער ערכית ויחודית לנוער, תרבות המבוססת על מחויבות ומעורבות קהילתית-חברתית. השתתפות בפעילות מזמנת לבני הנוער, התנסויות מעשירות למימוש עולמם האישי, הרגשי והחברתי.

פעולות מרכזיות

- טיפוח ועידוד מנהיגות צעירה, מדריכים צעירים, מועצות תלמידים ונוער ופעילים בקהילה - קיום מחנות למנהיגות צעירה ל-7,000 בני נוער.
- רשויות מקומיות - הפעלת תכניות חינוכיות להעשרה אישית וקבוצתית, הכנתם לקראת חיים כאזרחים מעורבים ופעילים בקהילה לחינוך וארגון בני הנוער לתרבות הפנאי, להכשרת מנהיגות ייצוגית.
- מוסדות וגופים שונים - פעולות חברה, העשרה, חוגים, מפעלים ושירותי היקף לנוער, לתרבות, אמנות, מוסיקה, מחול, דרמה, תזמורות ולהקות זמר.
- עידוד וטיפוח תכניות לנוער ביוזמה מקומית.
- פיתוח מיומנויות, כישורים ומיצוי היכולת האישית.

נוער מנותק "מניתק לשילוב"

הפעולות בקרב נוער מנותק ונוער בסיכון מכוונות לנוער עובד או שאינו עובד ואינו לומד במישורים הבאים:

- בשנת הלימודים תשס"ז השירותים ניתנו ב-135 רשויות מקומיות וב-32 מוסדות חסות הנוער וכלא אופק לנוער. הפעילות הקיפה כ-13,000 בני נוער בסיכון בכלל ומתוכם 9000 בני נוער מנותקים.

- במסגרת זו מפעיל המשרד סל של שעות חינוך והשכלה באמצעות חברת המתנס"ים. שעות אלו נועדו להשלמת השכלת יסוד לקראת קבלת תעודות גמר לכיתות ח',ט',י' תג"ת (תעודת גמר תיכונית) ולבגרות ו/או לשילובם מחדש של בני הנוער המנותקים ומסגרות חינוכיות ו/או תעסוקתיות פורמאליות. סל השעות ניתן כיום (תשס"ו), ל-5700 בני נוער מנותקים בשנה.
- הופעלו גם כ-65 מוקדים מיוחדים לפעילות עם נוער עולה בסיכון יוצא חבר העמים ויוצא אתיופיה. פעילות זו מתבצעת ב-50 רשויות מקומיות שבמסגרתן מטופלים כ-2000 בני נוער עולים. בנוסף מתקיימת פעילות חברתית-טיפולית הכוללת: הפעלת תוכניות שדה (של"ח לנוער מנותק), תוכניות מניעה (סמים, אלכוהול, אלימות) תוכניות הכנה לשרות צבאי/לאומי, תוכניות להכנה לעולם העבודה, תוכניות לפיתוח והעצמה אישית חברתית ומקצועיות, ותוכניות לפיתוח מנהיגות והתנדבות בקרב נוער מנותק.
- פעילות חברתית-טיפולית מופעלת על ידי השתתפות במימון שכר ל-170 משרות מנהלים ורכזים וכ-200 מדריכים חינוכיים טיפוליים (עובדי קידום נוער) בתפקידים שונים ברשויות המקומיות.

חינוך חברתי-קהילתי

פעולות מרכזיות

- הטמעה של תוכנית-רב שנתית לשעות מחנך מכיתות ז'-י"ב. התוכנית כוללת תכנים ותוכניות של החינוך החברתי קהילתי-ערכי: הכיתה כקבוצה חברתית, הכנה לשירות משמעותי בצה"ל, טיפוח זהות יהודית-ישראלית, טיפוח זהות ערבית ישראלית (במגזר הערבי), עיסוק בסוגיות אקטואליות, מחויבות אישית - שירות לזולת, להיות אזרח - לקראת קבלת תעודת זהות, דיונים בדילמות מוסריות, תרבות השיחה והדיון, על החגים וטקסים, לבחור מחדש בדמוקרטיה, ועוד.
- פיתוח תוכניות ופעילויות למעורבות חברתית והתנדבות ובתי-ספר קהילתיים.
- פעילות בית-ספרית לחיזוק זיקה לתרבות היהודית ישראלית באמצעות תוכניות חינוכיות רלוונטיות, קיום טקסים, ימי חג ומועד והיחשפות לאירועי תרבות ואמנות.
- טיפוח חברת התלמידים בבית-הספר והכשרת נוער לתפקידי מנהיגות. עידוד תלמידים להתנסות בתהליכי ניהול עצמי בכיתה, במועצת תלמידים ובקהילה. (סמינרי הכשרה בחופשות והדרכה שוטפת במהלך השנה).
- הפעלת מחויבות אישית ב-350 בתי-ספר בקרב 50 אלף תלמידים.
- הכשרה והדרכה של בעלי תפקידים בחינוך החברתי קהילתי:
- הכשרת רכזי חינוך חברתי קהילתי, מנחי מועצות תלמידים ורכזי מחויבות אישית.
- פיתוח מקצועי והעשרה של כ-2000 רכזי חינוך חברתי קהילתי בבתי-הספר העל-יסודיים, מנחי מועצת תלמידים, ורכזי מחויבות אישית - הנחייה והדרכה שוטפת.
- השתלמויות מחנכים להטמעת התוכנית הרב-שנתית לשעות חינוך, ההשתלמות כוללת עקרונות הלמידה החברתית, תכנים חברתיים ערכיים ואימון במתודות ומיומנויות לעבודה בכיתות.

נוער וקהילה

פעולות מרכזיות

- שנת שירות, "נוער במרחב הפתוח" הינם חלק מפעולות מרכזיות בתחום נוער וקהילה.
- טיפול מערכתי במגזר הכפרי: טיפול מקיף בנוער מאוכלוסייה חלשה - נוער עובד, נוער לומד במושב ובקיבוצים, מיסוד נהלים ושילוב בתי-הספר האזוריים בחינוך למעורבות קהילתית.
- המשך הפעלת מסעות בני הנוער לפולין כשיאו של תהליך חינוכי. הרחבת ההכשרה הבסיסית המתמשכת למורים, למדריכים ולמלווים (כולל המשלחות של בתי-הספר היוצאים באופן עצמאי).
- הפעלת חוק פיקוח הקייטנות, הכולל הפעלת מערך פיקוח על כלל הקייטנות בכל המגזרים, הוצאת אישור תכני הקייטנה, היתרי עבודה בקייטנה, הכשרת מנהלי הקייטנות, הובלת ועדת בין-משרדית לנושא.
- לימודי ארץ ישראל והכרת הארץ
- העמקת לימודי א"י והכרת הארץ נעשית בשיתוף החברה להגנת הטבע, אגודת אכסניות הנוער, רשות שמורות הטבע, רשות הגנים הלאומיים וקק"ל.

של"ח (שדה, לאום וחברה)

מטרתה העיקרית של התכנית החינוכית בלימודי השל"ח וידיעת הארץ בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות היא לחזק בקרב בני הנוער את אהבת הארץ ואת תחושת ההשתייכות אליה, להעמיק את הכרת נופיה, ערכי הטבע שלה, מורשתה ההיסטורית והתרבותית, המפעל הציוני ותקומת מדינת ישראל, ולטפח את מחויבותם ואחריותם של בני הנוער לחברה, לסביבה ולנוף המולדת, התכנית מעניקה עומק משמעותי למושג "אזרח ישראלי" מבחינת הרגש והתודעה ומתוך חוויית התנסות בסירים בשבילי הארץ.

התכנית כוללת סדרה של "סדנאות שדה", המאוגדות סביב גורם מארגן שנתי על-פי מערך סירים מובנה המביא להיכרות שיטתית עם הארץ לאורכה ולרוחבה. ההתמקדות בירושלים בירת ישראל היא שיאו של התהליך החינוכי.

התכנית מתבצעת במשך שנת הלימודים במסגרות הבאות:

שעה שבועית אחת, סירים בני יום אחד פעם בחודש, גיחה מחנאית שנתי, מסעות/טיולים בני מספר ימים, בסיסי אימונים בשיתוף צה"ל, שירות לאומי, מחויבות מדריכי של"ח צעירים בקהילה.

מינהלת הטיולים

מטרת מינהלת הטיולים היא שילוב וקידום הטיול והלמידה מחוץ לבית-הספר בתכניות הלימוד הבית-ספריות והתאמתם לתהליך החינוכי המוביל בכל בית-ספר.

3. תרבות

מטרות

- שימור, טיפוח וקידום של יצירה אמנותית ותרבותית ושל נכסי התרבות ותשתיות התרבות בישראל.
- הנגשת היצירה האמנותית והתרבותית לכלל האוכלוסייה בישראל.
- עידוד איכות ומצוינות באמנויות השונות.
- דאגה למעמד האמן היוצר, המבצע והיצירה המקורית.
- שמירה והבטחה של חופש יצירה וביטוי בכל תחומי התרבות והאמנות.
- טיפוח הפלורליזם וחיים של דיאלוג רב-תרבותי.
- עידוד צריכת אמנות ותרבות וחשיפתן לקהל חדש.
- עידוד קשרי תרבות עם ארצות שונות והפצת האמנות והתרבות הישראלית בחו"ל.
- טיפוח וביטוי לתרבות ארצות המוצא של מגזרים שונים באוכלוסייה.

אמצעים

להשגת מטרות אלה מושם דגש על האמצעים הבאים:

- הפצת התרבות והאמנות - תמיכה במוסדות תרבות במקומות מרוחקים מהמרכז.
- ייזום אירועי תרבות בארץ.
- עידוד האמן היוצר, המבצע והיצירה המקורית.
- עידוד פעילות אמנותית ויצירתית של חובבים וקבוצות תרבותיות לשימור מורשתם וטיפוחה.
- חילופי תרבות וקשרי תרבות עם מדינות העולם.
- עידוד תרבות ואמנות בשכונות מצוקה וביישובים בפריפריה.
- תמיכה במוסדות תרבות במגזר הערבי.
- שימור מבנים ואתרי התיישבות.
- קליטת אמנים עולים.
- מתן הקצבות ייעודיות למוסדות שהם תאגידים על-פי חוק: הרשות הלאומית לתרבות הלידנו, הרשות הלאומית לתרבות היידיש, יד בן-צבי, האקדמיה ללשון העברית ומוסדות למורשת בן-גוריון: צריף בן-גוריון בשדה בוקר, המכון למורשת בן-גוריון ובית בן-גוריון.

החקיקה בנושאי תרבות

אלה החוקים בנושאי תרבות או הקשורים לנושאי תרבות:

1. **חוק המוזיאונים, 1983** - חוק המוזיאונים קובע את התנאים לקיומו של כל מוזיאון ולהכרה בו. מועצת המוזיאונים פועלת לפי חוק זה.
תקנות לחוק המוזיאונים, התשמ"ה 1984 - השלמה לחוק המוזיאונים התשמ"ג, 1983.
2. **חוק הספריות הציבוריות, 1975** - קובע שהמדינה צריכה לספק ספריות ציבוריות ומפרט את התנאים להכרה בספרייה כספרייה ציבורית. המועצה לספריות הציבוריות פועלת לפי חוק זה.
3. קיימת חקיקה בנושאי שפות ותרבויות ייחודיות של העם היהודי:
חוק הרשות הלאומית לתרבות היידיש, 1996.
חוק הרשות הלאומית לתרבות הלידנו, 1996.

לגבי שני החוקים מדובר על המגמות הבאות:

הכרת השפות והתרבויות האלה, קידום ועידוד יצירה בת זמננו בשתי השפות, סיוע למוסדות בהם מתרחשת פעילות המתייחסת לתרבויות אלה, איסוף אוצרות התרבות העממית בעל-פה ובכתב, עידוד הוצאה לאור של יצירות נבחרות בשפות אלה וכן תרגום הולם שלהן לעברית.

4. **חוק הקולנוע**, 1999 - מסדיר את התמיכה הממשלתית בענף הקולנוע. מכוח חוק זה הוקמה מועצת הקולנוע.

5. **חוק התרבות והאמנות**, 2002 - החוק קובע כי הממשלה תמנה את המועצה הישראלית לתרבות ואמנות. על-פיו נקבעים תפקודי המועצה, הרכבה, תקופת כהונתה ואופן פעולתה.

התשתית המוסדית של התרבות

פעולות הממשלה בתחומי התרבות בהתייעצות עם המועצות הציבוריות הבאות שהוקמו על-פי חוק:

המועצה למוזיאונים, המועצה לספריות ציבוריות, מועצת הקולנוע הישראלית, המועצה לתרבות ולאמנות. כמו-כן פועלת המועצה לשימור אתרי התיישבות.

בישראל קיים מגוון רחב של מוסדות תרבות בתחומי האמנות והתרבות השונים:

תיאטרון

ניתנת תמיכה למוסדות בתחום התיאטרון, ביניהם 23 תיאטרונים רפרטוריים (3 תיאטרונים גדולים: "הבימה", "הקאמרי", ו"בית לסיף"; 4 תיאטרונים בינוניים בגודלם: "תיאטרון גשר", "תיאטרון באר שבע", "תיאטרון חיפה" ו"תיאטרון החאן"; 9 תיאטרונים קטנים: "תיאטרון היידישפיל", "התיאטרון הערבי בישראל", "המרכז לתיאטרון עכו", "תיאטרון מקומי", "הזירה הבינתחומית", "תיאטרון הספריה", תיאטרון "בימת קדם", "תיאטרון הרצליה", ו"תיאטרון קרוב"; ו-7 תיאטרוני ילדים: "תיאטרון אורנה פורת לילדים ולנוער", "תיאטרון הקיבוץ", "תיאטרון הקרון", "תיאטרון ארצי לנוער", "תיאטרון בית הגפן", "תיאטרון הנפש" ו"תיאטרון פסיק"); 10 קבוצות תיאטרון ("אנסמבל עתים", "תיאטרון קליפה", "תיאטרון תמונע", "תיאטרון נוצר", קבוצת התיאטרון הירושלמי", "מקלט 209", "מרכז שלומי לתיאטרון אלטרנטיבי", "קבוצת התיאטרון של רותי קנר", "מלינקי", "זיק" ועוד. התמיכה כוללת גם 25 פרויקטים הפקתיים, 8 מרכזי אירוח פרינג', ו-10 יוזמות לקידום התיאטרון (ביניהן: חשיפה בינלאומית של תיאטרון ישראלי, זרקור על מחזאות ישראלית, סדנאות הבמה, פרס התיאטרון הישראלי, פרס התיאטרון לילדים ולנוער, חממות סטז'רים). בנוסף, ניתנים עידוד או תמיכה לפסטיבלים בתחום התיאטרון (כגון פסטיבל עכו לתיאטרון אחר, תיאטרונטו, פסטיבלים בתחום תיאטרוני הבובות), וכן לבתי ספר לתיאטרון (ניסן נתיב, ביה"ס לתיאטרון חזותי, הסטודיו למשחק של יורם לוינשטיין ונוספים).

מוסיקה

תחום המוסיקה כולל כ-120 מוסדות מוסיקה וביניהם 17 תזמורות, גופים כלליים, האופרה הישראלית החדשה, 25 גופים קוליים, 8 ארגוני מוסיקה, וכן תחרויות בינלאומיות, כמו התחרות ע"ד ארתור רובינשטיין לפסנתר ותחרות הנבל, פסטיבלים ארציים ובינלאומיים, בתי ספר על-תיכוניים למוסיקה, פרויקטים, כיתות אמן בינלאומיות ומפעלים רבים, כגון חג המוסיקה הישראלית, תמיכה באמנים עצמאיים וביזמות חדשניות, יצירות מקוריות, תיעוד והענקת פרסים ליוצרים ולמבצעים. כן נכלל בתחום זה הטיפול במוסיקאים מצטיינים בצה"ל - מיונם וליווים בהיבט המקצועי במהלך השירות.

זמר עברי - מזה מספר שנים תומך מינהל התרבות באירועי שבוע "שיר ישראל" המופק על-ידי "אמנות לעם" ומתרחש בכל רחבי הארץ. במהלך שבוע זה מתקיימים מופעים ואירועים רבים, בהם משתתפים טובי האמנים והיוצרים בארץ. במטרה לסייע לאמן והיוצר העצמאי מוענקים 5 פרסים בקטגוריות שונות של התחום: פרס מפעל חיים, פרס מלחין השנה, פרס כותב השנה, פרס מבצע השנה ופרס ליוצר בתחילת דרכו. הפרס נועד לבטא את ההוקרה והערכה לאמן והיוצר ועל פועלו ותרומתו לתחום. מפעל יוצר-אורח החדש נועד לטפח את אהבת הזמר העברי בקרב תלמידי בתי-הספר היסודיים במערכת החינוך ברחבי הארץ.

אמנויות פלסטיות

תחום האמנויות הפלסטיות כולל מספר רב של פעולות מטעם מוסדות ופרוייקטים ייחודיים: מוזיאונים לאמנות, אגודות הציירים והפסלים, אגודת אמני מלאכת מחשבת, אגודת הקרמיקאים, סדנאות הדפס, האגודה לאמנות יהודית, אגודות מקצועיות לעיצוב, אמני הפרפורמנס ומספר רב של גלריות ציבוריות.

בכל שנה מוענק פרס השר לציור ולפיסול ל-8 ציירים ופסלים, המאפשר להם להתפנות למשך שנה ליצירה. כמו-כן מוענקים מדי שנה 7 פרסים לאמנים צעירים, 6 פרסים לעידוד היצירה (באמצעות המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות) ו-7 מלגות אמן מורה. כן יש השתתפות בתערוכות לאמנות ברחבי הארץ והעולם כגון בביאנלה בוונציה.

ספרות

תחום הספרות כולל תמיכה במוסדות ספרות, ביניהם 9 מוסדות וארגונים ספרותיים (מרכז ההדרכה לספרות, המכון לתרגום ספרות עברית, מפעל הביבליוגרפיה העברית, בית עגנון, בית הסופר, הליקון, אגודת הסופרים העבריים, איגוד כללי של סופרים בישראל, והתאחדות אגודות הסופרים בישראל); תמיכה בבסדנאות כתיבה וכיתות שירה ופרוזה, במוסדות הפועלים בתחום ערבי ספרות, קברטים, מופעים ספרותיים וערבי שירה, בתחום כתבי העת (ביניהם "מאזניים", "עיתון 77", "גג", "דימוי", "הליקון", "ארץ אחרת", "אפיריון", "הכיוון מזרח", "קשת החדשה", "עלי שיח", "פסיפס", "משיב הרוח" ועוד); הספרות לאוכלוסיות בעלות צרכים ייחודיים בנוסף, זוכות גם הן לתמיכה. ניתנים עידוד ותמיכה לפסטיבלים בתחום הספרות והשירה (ביניהם פסטיבל השירה במטולה, הפסטיבל הבינלאומי למשוררים במשכנות שאננים, פסטיבל שער לשירה, פסטיבל ימי אהבה לשירה). במסגרת מפעלי הספרות הפועלים במרכז ההדרכה לספרות מתקיימים "מפעלי ספרות מקור ועיון" (רכישת ספרים מהמו"לים והעמדתם לרשות ספריות ציבוריות), "המפעל לתרגומי מופת", "קאנון עברי - המפעל לספרות מופת עברית לדורותיה", "המפעל לתרגום דו-לשוני: רוסי-עברי, ערבי-עברי", "המרכז לספרות ילדים בשפה הערבית", ו"המפעל ליוזמות חדשות לקידום הספרות העברית". במסגרת המפעל קיימות יוזמות כגון "קהילה כותבת" (סופר בספריה), "לשחק שירה" (מופעי שירה בספריות הציבוריות), חממות עריכה "קשת" לסופרים ולמשוררים בתחילת דרכם, סיוע לאתרי אינטרנט ספרותיים (למשל האתר לספרות ילדים "דףדף"). יוזמות אלה פועלות על בסיס רב-שנתי, לצד יוזמות חד-פעמיות.

מחול

תחום זה כולל 83 גופים ופרוייקטים, בהם 39 להקות מחול גדולות וקטנות, 21 בתי-ספר ואולפנים למחול, 3 מרכזי מחול, 4 פסטיבלים וכן פרוייקטים שונים.

נעשות פעולות לקידום היוצר והיצירה המקורית במסגרת פרוייקטים שנתיים קבועים, כמו "גוונים במחול", "הרמת מסך", במות ליוצרים צעירים ב"זירה הבינתחומית" בירושלים, פרוייקט "על חבל דק" בבית תמ"י, טפוח חממה ליוצרים צעירים ומפעל "הרמת מסך" המטפח יוצרים עצמאיים מתחום המחול ותחומי אמנות משיקים, ועוד.

ניתן עידוד למרכז סוזן דלל, ולפסטיבלים למחול כמו פסטיבל כרמיאל, פסטיבל הפלמנקו, מחול לוחט, פסטיבל ריקודי חדר וכן לפרוייקטים קבועים שמטרתם הכשרה וטיפוח של כח-אדם מקצועי במחול. זאת במסגרת בתי-ספר ואולפנים למחול במרכז הארץ ובפריפריה, מיקצוע אולפנים למחול ברחבי הארץ, השתלמויות מרוכזות לרקדנים, קורסים וסדנאות לכוריאוגרפים, הענקת פרסים ליוצרים מבצעים, קבלת מעמד מיוחד לרקדנים מצטיינים בצה"ל ועוד. מתקיימות פעילויות מיוחדות לקירוב קהלים חדשים למחול במסגרת פרוייקט כמו "מדור לדור מאמן לאמן". המחלקה יוזמת פעילויות בפריפריה ולאוכלוסייתה, כמו פרוייקט "מדור לדור", ניו יורק במחול והפגשתם עם קהל מקומי, טיפוח גופים אמנותיים מקצועיים כמו "האנגר אדמה" במצפה רמון, להקת ק.מ.ע. שלייד בת-דור ב"ש, להקת המחול הקיבוצית בגעתן. ניתנת תמיכה בשימור ותיעוד המחול הישראלי - האמנותי העממי והאתני, בתיעוד התפתחות המחול הישראלי על-ידי לקסיקון בויאדו של אישים בתחום, בכתב עת למחול, ובהפצה של המחול הישראלי על-ידי הפקת סרטים ותקליטורים המיועדים לחו"ל, בפעילות של יוצרים בחו"ל ובהפקות משותפות עם להקות מארצות אחרות.

תרבות תורנית

התרבות התורנית כוללת מקורות יהדות כגון: מקרא, הלכה, אגדה, הגות וכן נושאי תרבות כלליים, שיש זיקה ביניהם לבין היהדות כגון: מוסיקה, אמנות והיסטוריה. פעולות התרבות התורנית מתקיימות בכל המגזרים ולכל הגילים, תוך דגש על קירוב לבבות בין דתיים לחילוניים, לימוד נושאי יהדות וארץ-ישראל, העמקת הידע ביהדות לעולים חדשים ועוד.

מכוני מחקר תורניים

תחום זה כולל תמיכה בלמעלה מ-50 מכוני מחקר תורניים, העוסקים במחקרי ספרות ויצירה תורנית מקיפה בתחומי הלימוד, העיון וההלכה; במחקר ובהוצאה לאור של כתבי יד של ראשונים או אחרונים ובשילוב בין מחקר תורני ובין יישום ההלכה בחיי היום יום, לרבות בתחומי הטכנולוגיה, הרפואה, החקלאות, המדע, התעשייה, המצוות התלויות בארץ, הלכות צבא ומדינה והמשפט העברי.

תרבות ערבית

תחום זה כולל, בין השאר, 6 תזמורות ערביות, 7 תיאטרונים פעילים למבוגרים ולילדים, 30 להקות מחול, 21 פסטיבלים ו-4 כתבי עת. במגזר הערבי פועלות 15 ספריות ציבוריות וכן ניתנת תמיכה לספריות בתי-הספר. ניתנת תמיכה בספרים ובסופרים כותבי ערבית בדרכים שונות. 8 פרסי שר מוענקים לכותבים בשפה הערבית. הפעילות בתחום התרבות הערבית כוללת גם מפעלי אמנות לעם ביישובים ב-28 מתנ"סים והענקת מלגות בקרב אלה המכשירים את עצמם בתחומי התרבות והאמנות, פסטיבלים שונים, חודש תרבות ערבית (מאי-יוני מדי שנה), ועוד. ניתנת תמיכה למוסדות תרבות שונים במגזר הערבי, כגון: "אנסאן", עמותה לבדואים, המכון הגבוה לאמנות ובית הסופר בנצרת, וכן הוא מעודד את יצירותיהם של אמנים יחודיים. המוזיאון לאמנות האיסלם בירושלים ומוזיאונים וגלריות נוספים מציגים בתערוכות קבע ובתערוכות מתחלפות אוספים מן המורשת התרבותית ויצירות אמנות בנות ימינו.

תרבות דרוזית וצ'רקסית

תחום התרבות הדרוזית והצ'רקסית כולל תמיכה בפעילויות גופים ומוסדות הפועלים בתחומי התרבות והאמנות השונים: בתיאטרון - פועל תיאטרון מקצועי אחד ועוד 3 תיאטרוני חובבים במוזיקה - 4 מרכזי מוסיקה, 2 להקות זמר ו-2 תזמורות כלי נשיפה, במחול - 6 להקות מחול המופיעות בארץ ובחו"ל: פסטיבלים - 8 פסטיבלים בתחומי הזמר, המוזיקה, המחול והזית, מוזיאון למורשת צ'רקסית: 16 ספריות ציבוריות. לצד התמיכה במוסדות מוענקים בכל שנה 2 פרסי התפנות לאמנים ויוצרים בתחום הספרות והשירה.

אמצעי התקשורת

למדיה תפקיד חשוב בקידום ההשתתפות בחיי התרבות בישראל. ברדיו ובטלוויזיה משודרות תכניות רבות בנושאי אמנות, ספרות, תרבות יהודית, ועוד. יש תכניות בערבית (שידורי רדיו וטלוויזיה בערבית כל יום). קיימות תכניות על פסטיבלים ועל הצגות מחול, וכן תכניות מיוחדות על תחומי אמנות ספציפיים בישראל ובחו"ל. משודרות גם תכניות לילדים בנושאים אלה. כמו-כן יש הפנייה (פרסומת) למופעי תרבות בכל אמצעי התקשורת.

בנוסף יש לציין את הטלוויזיה החינוכית שבין יעדיה: הגברת ההשתתפות בחיי התרבות; קידום ההשכלה, הלימוד והדעת בתחומי התרבות והאמנות, המדע, התקשורת, ועוד; הגברת המעורבות בענייני חינוך, תרבות וחברה; מתן ביטוי ליהדות בארץ ובתפוצות ולמורשת אזורי המדינה והחברה על כל גווניה.

הקשר בין חינוך ותרבות

מוסדות חינוך אמנותי - קיימים 22 בתי-ספר מקצועיים לאמנויות (בתי-ספר על-תיכוניים) המוכרים על-ידי המשרד, אשר מכשירים אמנים בתחומי אמנות מגוונים. במערכת בתי-הספר לומדים כ-2,000 תלמידים.

יש מוסדות להשכלה גבוהה שקיבלו הכרה של המועצה להשכלה גבוהה בתחומי האמנות, לדוגמה, בירושלים - בצלאל, האקדמיה למוסיקה; ברמת-גן - "שנקר" - בית-ספר גבוה להנדסה ועיצוב. נוסף לכך יש באוניברסיטאות מחלקות המלמדות את תולדות האמנות, הערכה ומחקר בתחום האמנות, ובחלק מהן יש סדנאות יצירה. מוצעים גם קורסים באוניברסיטאות ובמכללות המכשירים אנשי מקצוע בניהול מוסדות תרבות.

במסגרת החינוך העל-יסודי פועלים בתי-ספר לאמנויות, אשר שמים דגש מיוחד על אמנות בנוסף למערכת הלימודים הרגילה.

שילוב פעולות תרבות במערכת החינוך - במסגרת החינוך לגיל הרך והחינוך הבית-ספרי נלמדים מקצועות הקשורים לתחום האמנות והתרבות. לדוגמה, ספרות, שפות זרות, מוסיקה, אמנויות, צילום, תיאטרון. מקצועות אלה נלמדים הן במסגרת מקצועות החובה והן במסגרת מקצועות הבחירה.

בחינוך היסודי והעל-יסודי ניתנת העשרה תרבותית. בתי-ספר מקבלים "סל-תרבות", הכולל השתתפות בכ-5-7 מופעי אמנות לכל תלמיד בשנה.

בתוך בתי-הספר מתקיים מגוון רחב של פעילויות תרבותיות בית-ספריות כגון: תזמורות ומקהלות תלמידים, מחול, תיאטרון.

בנוסף יש פעילות חוץ בית-ספרית כמו במתנ"סים (מרכזי תרבות, נוער וספורט), במועדוני נוער ובחוגים שונים.

בשנים האחרונות קיימת מודעות הולכת וגוברת להיבטים האדריכליים והאסתטיים בבינוי ובחידוש מבני חינוך.

משרד החינוך מפתח ומיישם קווי מדיניות לעיצוב ולשיפור חזות מבני החינוך, תוך העלאת רמת התכנון והעיצוב של הסביבה והמרחב הלימודי הכולל.

בין הפרויקטים בתחום זה עוסקים בשילוב עבודות ויצירות אמנות במבני חינוך כאמצעי התורם לסביבה תרבותית ואסתטית, מחנך לאהבת אמנות, וגם משמש אמצעי לשיפור חזות המבנה.

ברחבי הארץ פועלים 70 אשכולות ותפוחי-פיס למדע טכנולוגיה ואמנויות. במרכזים אלה מתקיימות תכניות לימוד רב-תחומיות. הם משמשים את תלמידי בתי-הספר בשעות הלימודים - בעיקר תלמידי חטיבות הביניים בתחומי מדע, טכנולוגיה, אמנות פלסטית, מחול, מוסיקה, צילום, תקשורת ועוד.

בשעות שלאחר הלימודים ובחופשות מתקיימים בהם חוגי העשרה בתחומים אלה וכן מגוון רב של פעילויות ואירועי תרבות. בכלל זה קונצרטים, הצגות, ערבי שירה, הרצאות מדעיות וכן מוצגות בהם תערוכות המלוות בשיח גלריה במטרה לקרב את האמנות אל התלמידים ואל הקהילה.

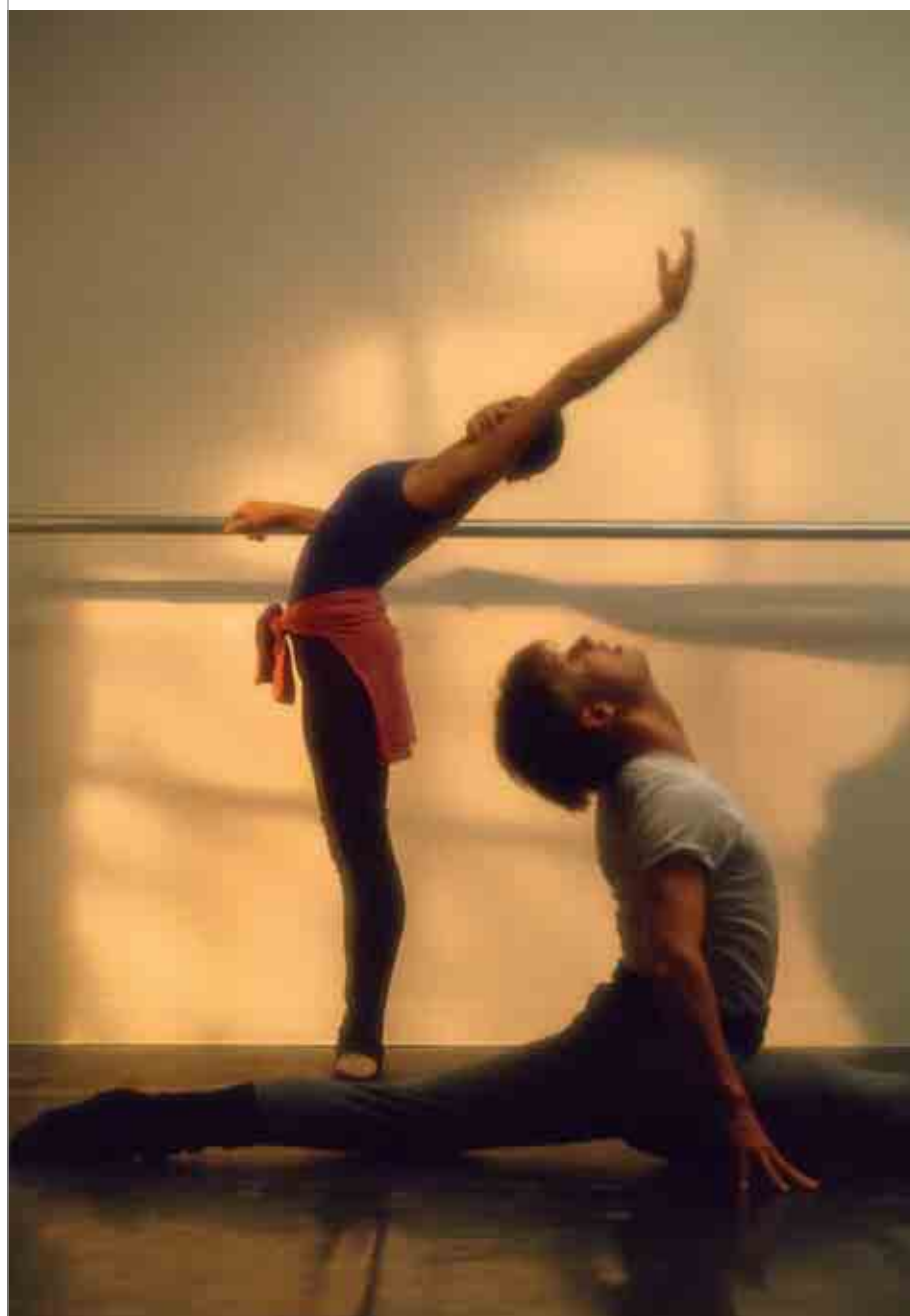
שיתוף פעולה בינלאומי

לישראל יש הסכמי תרבות עם ארצות שונות בעולם. בארץ מתקיימים כ-30 פסטיבלים ציבוריים ובחלקם משתתפות להקות מחוץ-לארץ. יש הרבה מופעים של להקות ותזמורות מהטובות בעולם על בסיס מסחרי.

ישראל חברה בארגונים בינלאומיים רבים בנושאי תרבות ואמנות. אנשי רוח ואמנים ישראלים משתתפים בוועידות שונות בעולם שחלקן נערכות בארץ. לדוגמה, ועידות של סופרים,

משוררים, אמנים פלסטיים, השתתפות בארגונים בינלאומיים כמו: ארגוני פסלים וציירים, ארגוני מוסיקה וארגוני תיאטרון. יש גם חילופי תערוכות אמנות.

ישראל זוכה בשיתוף פעולה של ארגונים בינלאומיים כגון: אונסקו, האיחוד האירופי וקרנות בינלאומיות בתחומי תרבות ואמנות. כמו-כן נעשות פעולות רבות להפצת תרבות ישראל בקרב יהדות הגולה.

נתוני תרבות

תיאטרונים

בשנת 2005 היו בישראל 20 תיאטרונים ציבוריים רפרטואריים, שהעלו כ- 400 הצגות על הבמה. כשני שלישי מתוכן היו מחזות מקוריים, ויתרן מחזות מתורגמים.

פעילות התיאטרון בשנת 2005

סוג התיאטרון	מספר התיאטרונים	מספר הצגות	מספר הופעות	מספר ביקורים בתשלום (באלפים)
תיאטרונים גדולים	3	80	5,000	3,000
תיאטרונים בינוניים	4	50	1,000	600
תיאטרונים קטנים	7	70	1,500	600
תיאטרוני ילדים	6	200	2,500	1,000
סה"כ	20	400	10,000	5,200

בשנת 2005 היה גידול משמעותי בהיקף הפעילות של התיאטרונים הרפרטואריים לעומת שנת 2004. בבדיקה של שלושת התיאטרונים הגדולים נמצא כי בשנת 2005 היה גידול של 10% במספר ההופעות וגידול של 10% במספר המבקרים בתשלום.

בנוסף על התיאטרונים הרפרטואריים, פעלו בשנת 2005 שש קבוצות תיאטרון שהעלו שבע הצגות שונות שהופיעו חמישים פעמים, זאת לצד עוד 20 הפקות חדשות שיצאו לדרך במסגרת פרויקטים הפקתיים ו-30 הפקות חדשות שהסתייעו בתקציב הסיוע של מפעל מת"ן (המפעל לתיאטרון ניסויי) הפועל במסגרת קרן רבינוביץ'.

התפלגות הופעות תיאטרון לפי אזורים, 2005

(סה"כ כ-10,000 הופעות תיאטרון)

איזור	היצע שנתי של מספר הופעות תיאטרון לכל 10,000 תושבים באזור	אחוז הופעות
תל אביב והמרכז	26	55%
ירושלים והסביבה	15	13%
באר שבע והדרום	10	8%
חיפה והצפון	15	24%

יותר ממחצית הופעות התיאטרון היו בתל אביב והמרכז ושם גם היצע ההופעות לתושב היה הגדול ביותר, פי שניים לערך מהיצע ההופעות באזורי הדרום, ירושלים והצפון.

מקור: עיבוד של נתוני המרכז למידע ולמחקר תרבות

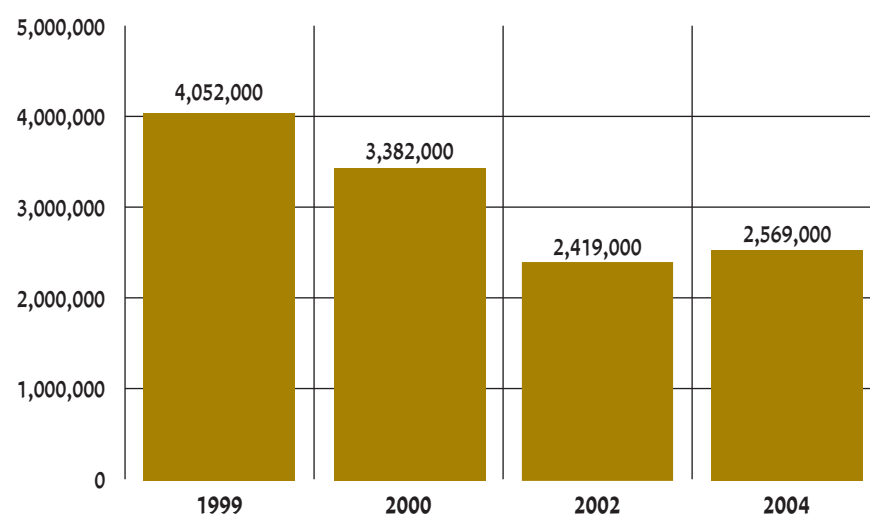

מוזיאונים

בשנת 2005 פעלו בישראל 54 מוזיאונים מוכרים, 49 מתוכם תוקצבו על-ידי מינהל התרבות. המוזיאונים מאופיינים בפיזורם הגיאוגרפי מהגולן ועד הנגב. נושאי תחומיהם: אמנות, ארכיאולוגיה, טבע ומדע, היסטוריה ותולדות ההתיישבות, יודאיקה ואתנוגרפיה. יש לציין שמוזיאון יד ושם, הפועל מתוקף חוק יד ושם, ומוזיאון בית התפוצות, הפועל מתוקף חוק בית התפוצות, מתוקצבים בנפרד.

מספר הביקורים במוזיאונים

מספר הביקורים

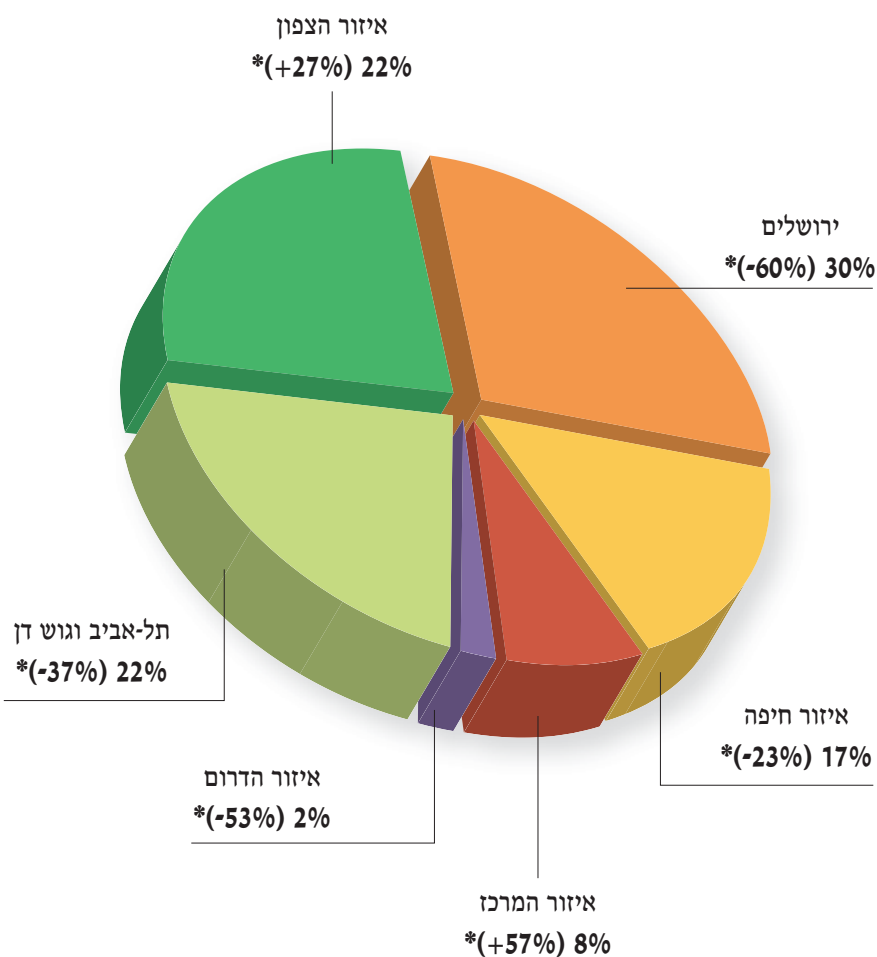
מקור: עיבוד של נתוני המרכז למידע ולמחקרי תרבות

בשנת 2004 נעצרה מגמת הירידה החזקה במספר המבקרים במוזיאונים שהחלה בשנת 2000.

התפלגות הביקורים במוזיאונים לפי אזורים גיאוגרפיים, 2004

2,569,000 מבקרים

מספר הביקורים הגדול ביותר הוא בירושלים - 30%. עם זאת בירושלים חלה הירידה החדה ביותר מאז 1999. באזורי הערים הגדולות (ירושלים, ת"א, חיפה) היו קרוב ל-70% מהביקורים. באזור הצפון - 22%.

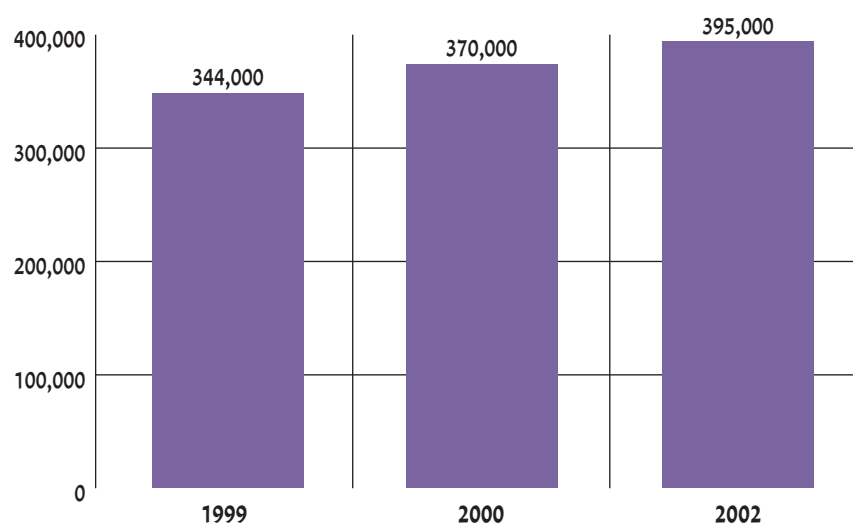
* הנתונים בסוגריים, השינוי במספר הביקורים לעומת שנת 1999.

להקות מחול

בשנת 2002 היו בישראל 26 להקות מחול ממוסדות, שהציגו 322 יצירות מחול. כשליש מן היצירות הועלו לראשונה בשנה זו. רובן של יצירות המחול (187 יצירות) הוגדרו כיצירות בסגנון מודרני-עכשווי ויתרן היו במגוון של סגנונות אחרים. להקות מחול אלה הציגו בישראל בשנה זו כ-1,150 הופעות מחול. כ-600 מתוכן (58%) נערכו בתל-אביב או בסביבתה הקרובה.

מספר המבקרים בתשלום בהופעות מחול

מספר המבקרים

מספר המבקרים בתשלום בהופעות מחול הגיע ל-395,000 לשנה בשנת 2002.

מקור: עיבוד של נתוני המרכז למידע ולמחקרי תרבות

מוסיקה

מקור: עיבוד של נתוני המרכז למידע ולמחקר תרבות

	2000	2002	2004
גופים כליים ואופרות			
מספר גופים נתמכים	39	39	38
מספר מופעים	1,800	2,020	1,900
מקהלות			
מספר מקהלות נתמכות	22	27	22
מספר מופעים	340	390	450
סה"כ ביקורים בתשלום	1,083,000	976,000	968,000

